

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ
ΤΟΥ ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΤΗΣ ΑΙΓΙΝΑΣ**

**ΕΒΔΟΜΑΔΑ
ΜΕΛΕΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

ΟΜΙΛΗΤΕΣ:

**Βασιλική Παπούλια
Γεωργία Κουλικούρδη
Μαρία Θεοχάρη
Τηλέμαχος Κ. Λουγγής
Σπύρος Λουκάτος
Νίκος Γ. Μοσχονάς
Δημήτριος Ι. Πάλλας
Γιάννης Γ. Γιαννόπουλος
Ρωξάνη Ἀργυροπούλου – Λουγγή
Λίνος Γ. Μπενάκης
Γ. Γ. Ἀλισανδράτος
Εὔα Σημαντώνη – Μπουρνιά
Ἀριστόξενος Δ. Σκιαδάς**

ΑΙΓΙΝΑ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1977

Κυριακή 28 Αυγούστου

Ὁ Ἑλληνισμός τῆς Ν. Ἰταλίας καί τῆς Σικελίας στά νεώτερα χρόνια.

Ν. Γ. Μοσχονᾶς

Τόν 14ο καί τόν 15ο αἰώνα ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ὑποδουλωμένη οἰκονομικά στή Δύση ἔφθινε κάτω ἀπό τὰ συνεχῆ πλήγματα τοῦ ὀθωμανικοῦ ἐπεκτατισμοῦ. Ἡ ἀσφυκτικὴ κατάσταση πού εἶχε δημιουργηθεῖ προκαλοῦσε ἔντονα αἰσθήματα ἀνασφάλειας καί ἀνησυχία στοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Πολλοὶ Ἕλληνες ἀναζήτησαν τότε τὴ σωτηρία στή μετανάστευση. Τό φαινόμενο αὐτό σποραδικό στήν ἀρχὴ δέν ἄργησε νά πάρει εὐρύτερες διαστάσεις. Μὲ τὴν κατάκτηση τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους πλήθη Ἑλλήνων ἐκπατρίζονται. Ἄλλεπάλληλα κύματα προσφύγων κατευθύνονται πρὸς τίς ἐλεύθερες ἀκόμη ἢ λατινοκρατούμενες ἑλληνικές περιοχές καί τελικά πρὸς τίς χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ ὀριστικὴ ἀπώλεια τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων μέ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης (1453), τὴν κατάληψη τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ (1460) καί τὴν κατάλυση τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζούντας (1461), ἀλλὰ καί ἡ πτώση τῶν βενετικῶν κτήσεων τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς συντέλεσαν στή διόγκωση τοῦ μεταναστευτικοῦ ρεύματος. Πολλές χιλιάδες Ἑλλήνων προσφύγων κατέφυγαν στίς χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καί ἐγκαταστάθηκαν σέ ἀστικά κέντρα ἢ ἀγροτικές περιοχές, ὅπου ἵδρυσαν ἑλληνικές παροικίες, τίς νέες ἐστίες τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Διασποράς.

Λόγοι γεωγραφικοὶ καί λόγοι πολιτικοὶ συντέλεσαν, ὥστε ἡ Ἰταλία νά προσελκύσει τόν μεγαλύτερο ὄγκο τῶν Ἑλλήνων προσφύγων. Ἡ γειννίαση τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου καί τῆς Σικελίας μέ τίς ἑλληνικές χώρες καί ἡ ἀνεκτικὴ πρὸς τοὺς Ἕλληνες πολιτικὴ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας ὑπῆρξαν κύριοι παράγοντες ἔλξης τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες τῆς Ἰταλίας πῆραν εἰδικὰ προστατευτικά μέτρα γιὰ τοὺς Ἕλληνες πρόσφυγες θεμελιώνοντας μέ τόν

τρόπο αυτό μία «φιλελληνική» πολιτική, πού κατοχύρωνε τήν ἐλευθερία στήν κίνηση καί τή θρησκευτική αὐτονομία τῶν παροίκων.

Ἰδιαίτερα εὐνοϊκές ὑπῆρξαν οἱ συνθήκες γιά τή μετανάστευση ἐλληνικῶν πληθυσμῶν στή Νότια Ἰταλία καί στή Σικελία. Στίς χῶρες αὐτές, ὅπου ἡ ἐλληνική ἀρχαιότητα καί τό Βυζάντιο εἶχαν ἀφίσει ἀνεξίτηλα ἴχνη καί ὅπου ὑπῆρχαν ἀκόμη παλιοί πυρῆνες ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ, πραγματοποιήθηκαν ἀξιόλογοι νέοι ἐλληνικοί ἐποικισμοί.

Πολλοί Ἕλληνες ἐγκαταστάθηκαν τόν 15ο αἰώνα στή Νεάπολη. Στήν πόλη αὐτή μέ τή μακραίωνη ἐλληνική παράδοση διαμορφώθηκε μία ἀπό τίς πολυπληθέστερες καί ἀκμαιότερες ἐλληνικές παροικίες τῆς Ἰταλίας. Στούς Ἕλληνες πάροικους, πού πολλοί ἀπό αὐτούς ὑπηρετοῦσαν στόν στρατό τοῦ βασιλιᾶ Φερδινάνδου τοῦ Α΄ (1458 - 1494), παραχωρήθηκαν τό 1488 θρησκευτικά καί ἄλλα σημαντικά προνόμια. Τό 1518 δόθηκε ἄδεια γιά τήν ἀνέγερση ἑνός μικροῦ ἰδιωτικοῦ ἐλληνικοῦ ναοῦ, πού ἀφιερώθηκε στούς Ἅγιους Ἀπόστολους Πέτρο καί Παῦλο. Στόν ναό αὐτό, πού ἔβαλαν κάτω ἀπό τήν προστασία τους ὁ αὐτοκράτορας Κάρολος ὁ Ε΄ καί ἡ μητέρα του Ἰωάννα ἡ Καθολική, οἱ Ἕλληνες πάροικοι μέ παραχώρηση τοῦ πάπα Λέοντα τοῦ Ι΄ εἶχαν τή δυνατότητα νά τελοῦν τίς ἱεουργίες σύμφωνα μέ τό τυπικό τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐλεύθεροι καί ἀνεμπόδιοι τόσο ἀπό τίς λατινικές ἐκκλησιαστικές ὅσο καί ἀπό τίς κοσμικές ἀρχές. Τό 1534 μετανάστευσαν στή Νεάπολη Ἕλληνες καί Ἀλβανοί ἀπό τήν Κορώνη μαζί μέ τόν μητροπολίτη Βενέδικτο μετά τή συνθηκολόγηση τῆς ἰσπανικῆς φρουρᾶς, πού κατεῖχε τήν Κορώνη ἀπό τό 1532, καί τήν παράδοση τῆς πόλης αὐτῆς στούς Τούρκους. Στούς νέους μέτοικους, πού συνενώθηκαν μέ τούς παλιότερους Ἕλληνες πάροικους, ὁ Κάρολος ὁ Ε΄ χορήγησε ἰδιαίτερα προνόμια καί φορολογικές ἀπαλλαγές. Μέ τή συγκατάθεση τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν οἱ Ἕλληνες πάροικοι ἴδρυσαν τό 1561 τήν Ἑλληνική Ἀδελφότητα τῶν Ἁγίων Πέτρου καί Παύλου (Confraternita de' S.S. Pietro e Paolo della nazione Greca), πού ἀνέλαβε τή διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν καί τῶν ἄλλων ζητημάτων τοῦ ἐλληνικοῦ ναοῦ, καθῶς καί τήν κοινωνική μέριμνα γιά τά μέλη τῆς παροικίας. Στά προβλήματα πού ἀντιμετώπισε κατά καιρούς ἡ ἐλληνική παροικία εἶχε τήν ὑποστήριξη καί τήν προστασία τῆς Ἁγίας Ἐδρας, πού μέ τίς ἀποφάσεις της κατοχύρωνε τήν πνευματική ἐλευθερία τῶν παροίκων. Ἀλλά ἀπό τά μέσα τοῦ 17ου αἰώνα ἡ λατινική ἀρχιεπισκοπή τῆς Νεάπολης προσπάθησε νά βάλει κάτω ἀπό τόν ἔλεγχό της τόν ἐλληνικό ναό. Τό θέμα αὐτό τό ἀντιμετώπισαν οἱ Ἕλληνες προσφεύγοντας στήν Πολιτεία πού ἔπαιρνε τά κατάλληλα προστατευτικά μέτρα. Ἐτσι μόλις τό 1829 μέ βασιλικό διάταγμα τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α΄ τῶν Βουρβόνων ἐπιβλήθηκε στόν ἐλληνικό ναό τό ἐνωτικό σχῆμα. Ἀλλά τελικά τό 1865 οἱ πάροικοι ἐπέτυχαν νά ἱεουργηθεῖ ξανά ὁ ναός ἀπό Ἕλληνα ὀρθόδοξο ἱερέα. Οἱ Ἕλληνες πάροικοι τῆς Νεάπολης διατήρησαν στενοῦς

δεσμούς με τόν υπόλοιπο Έλληνισμό καί επανειλημμένα ζήτησαν από τους Ίσπανούς βασιλιάδες νά βοηθήσουν τους υπόδουλους όμοεθνείς τους καί νά επέμβουν γιά τήν άπελευθέρωσή τους.

Στήν Καλαβρία, όπου οί παλιοί «αυτόχθονες» έλληνικοί πληθυσμοί διατηρούσαν τή γλώσσα καί τά ήθη τους, έγκαταστάθηκαν νέοι έπιοικοι. Τόν 16ο αιώνα υπήρχαν στή χερσόνησο τής Καλαβρίας καί συγκεκριμένα στήν άκρoία όρεινή περιοχή του Aspromonte πάνω από είκοσι άγροτικοί οικισμοί με έλληνικό όρθόδοξο πληθυσμό. Χαρακτηριστικά είναι τά έλληνικά όνόματα οικισμών, όπως Amiddalia (Άμυδαλία), Vuni (Βουνί), Pentedattilo (Πεντεδάκτυλο), Rochudi (Ροχούδι). Σημαντικότατο έλληνικό κέντρο ήταν ή Bova (Βούα), έδρα Έλληνα έπίσκοπου ώς τό 1573.

Μεγάλος άριθμός ελληνικών έστιών υπήρχε στίς άρχές τών νεώτερων χρόνων στήν Άπουλία καί ιδιαίτερα στή χερσόνησο του Salento. Τόν 15ο αιώνα στήν έκκλησιαστική περιφέρεια τής πόλης Nardò υπήρχαν δεκατρία χωριά με άμιγή έλληνικό καί ένα με μικτό έλληνο - λατινικό πληθυσμό. Στή Gallipoli (τήν άρχαία Καλλίπολη) υπήρχαν Έλληνες όρθόδοξοι μέχρι τίς άρχές του 16ου αιώνα. Στή γειτονική έκκλησιαστική περιφέρεια τής πόλης Otranto (του άρχαίου Ύδρούντα) τό έτος 1565 είχαν καταμετρηθεί συνολικά 2.586 ελληνικές οικογένειες - περίπου 12.830 άτομα - στά όκτώ χωριά Calimera, Castrignano de' Greci, Corigliano, Martano, Martignano, Melpignano, Soleto καί Sternatia, πού είχαν τόν περισσότερο ελληνικό πληθυσμό. Έλληνες κατοικούσαν, αλλά σέ μικρότερο ποσοστό, καί σέ άλλα χωριά τής περιοχής, όπως τό Cursi, όπου στίς άρχές του 17ου αιώνα ζούσαν 160 ελληνικές οικογένειες, καί τό Zollino. Στό Brindisi υπήρχαν στίς άρχές του 16ου αιώνα Έλληνες έγκαταστημένοι στή συνοικία του Άγιου Πέτρου τών Έλλήνων με κέντρο πνευματικό τόν όμώνυμο ναό (S. Pietro de' Greci). Τό έλληνικό στοιχείο τής πόλης αυτής αύξήθηκε με τήν άφιξη καί έγκατάσταση εκεί φυγάδων από τήν Κορώνη τό 1534. Η ύπαρξη ενός άκόμη ελληνικού ναού στό Brindisi, του ναού του Άγιου Ίωάννη τών Έλλήνων (S. Giovanni de' Greci), μαρτυρείται στά 1565. Τόν 16ο αιώνα υπήρχε σημαντικός άριθμός Έλλήνων σέ κωμοπόλεις καί σέ χωριά τής περιοχής. Έλληνικοί ναοί υπήρχαν στό Leverano, στίς Veglie, στή Francavilla καί άλλοι. Έξάλλου, δυτικότερα, στήν πόλη Altamura οί Έλληνες πού είχαν εκεί έγκατασταθεί είχαν τρεις ναούς αφιερωμένους αντίστοιχα στόν Άγιο Νικόλαο, στήν Παναγία καί στόν Άγιο Ίωάννη τόν Βαπτιστή. Παλιά έλληνική παροικία υπήρχε καί στήν πόλη Bari τής Άπουσίας, ενώ τόν 15ο αιώνα άρχισε νά διαμορφώνεται έλληνική παροικία στή Barletta. Σημαντικές προσπάθειες γιά τήν όργανωμένη μαζική μετανάστευση Έλλήνων καί ιδιαίτερα Μανιατών στή Νότια Ίταλία έγιναν τόν 17ο αιώνα, αλλά χωρίς συγκεκριμένα άποτελέσματα.

Στά μέσα του 15ου αιώνα ελληνοαλβανικοί πληθυσμοί από τήν

Ἡπειρο καί τήν Πελοπόννησο μετανάστευσαν στή Σικελία. Ἐξαιρετικά μέγας ἀριθμός μεταναστῶν ἐγκαταστάθηκε στήν περιοχή τοῦ Παλέρμου, ὅπου ἰδρύθηκαν χωριά μέ ἀμιγῆ ἀλβανόφωνο ὀρθόδοξο πληθυσμό. Ἐπί αἰῶνες οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν Contessa, S. Cristina Gela, Mezzoiuso, Palazzo Adriano καί Piana de' Greci διατήρησαν τόν ἰδιαίτερο ἐθνικό καί θρησκευτικό τους χαρακτήρα, τή γλώσσα καί τίς παραδόσεις τους. Στά τραγούδια τους φανέρωναν τή νοσταλγία γιά τή μακρινή, ἀλλά ἀξέχαστη πατρίδα· «*Ὡ εμπόκουρα Μορέα, τσέ κουρ τε λάσιε, με νέκε τε πάσιε*» (Ἵ ὄμορφε Μωριά, ἀπό τότε πού σέ ἄφησα, δέν σέ ξανάειδα πιά). Πνευματικό κέντρο τῶν Σικελιωτῶν Ἑλληνοαλβανῶν ἀναδείχθηκε τό Mezzoiuso χάρις στό ὀρθόδοξο ἑλληνικό μοναστήρι πού ἰδρύθηκε ἐκεῖ τό 1648, ὅπου καί λειτούργησε ἀξιόλογη σχολή μέ μεγάλη ἀκτινοβολία. Σημαντική ἑλληνική παροικία διαμορφώθηκε στή σικελική πόλη Μεσσήνη, ὅπου τό 1583 ὑπῆρχαν ἕξι ὀρθόδοξοι ναοί.

Οἱ Ἕλληνες πάροικοι τῆς Νότιας Ἰταλίας καί τῆς Σικελίας διατήρησαν γιά μεγάλο χρονικό διάστημα τήν πνευματική καί τήν ἐθνική τους ἰδιοτυπία. Σ' αὐτό συνέβαλαν σημαντικά τά πολυάριθμα ἑλληνικά μοναστήρια πού εἶχαν ἰδρυθεῖ στίς περιοχές αὐτές, ὅπου ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστική παράδοση εἶχε ριζώσει ἀπό πολλούς αἰῶνες. Ὅπως δῆποτε τόν 15ο αἰῶνα ὑπῆρχαν στή Νότια Ἰταλία καί στή Σικελία 265 μοναστήρια πού κρατοῦσαν τό δόγμα καί τό τυπικό τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καί συνάμα ἀποτελοῦσαν ἐστίες ἑλληνικῆς παιδείας. Βέβαια, μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καί κάτω ἀπό τίς πιέσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν καί ἀργότερα καί τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, ἡ ἀντοχή τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτοῦ στοιχείου δοκιμάστηκε καί τελικά κλονίστηκε. Διαδοχικά οἱ ἑλληνικές παροικίες καί τά μοναστήρια τῶν περιοχῶν αὐτῶν προσήλθαν στήν οὐνία καί στόν καθολικισμό. Τό φαινόμενο τῆς ἐπικράτησης τοῦ λατινικοῦ δόγματος παρατηρεῖται ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 16ου αἰῶνα, ἀλλά ἡ βαθμιαία ἐπέκτασή του πραγματοποιεῖται μέ σχετικά βραδύ ρυθμό. Μόνο ἔπειτα ἀπό ἕνα αἰῶνα εἶχε γενικευτεῖ ἡ ἐπιβολή τοῦ καθολικισμοῦ.

Ἡ ἐκούσια ἢ ἀναγκαστική ἀπομάκρυνση ἀπό τήν ὀρθοδοξία ἐπέφερε σέ μεγάλη κλίμακα καί τόν ἀφελληνισμό τῶν παροίκων. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά οἱ πολιτικές, κοινωνικές καί οἰκονομικές συνθήκες συντέλεσαν σέ μεγάλο βαθμό στήν ἀφομοίωση τοῦ ἑλληνικοῦ ἀπό τό λατινικό στοιχείο. Ἡ συνείδηση τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, τά ἦθη καί τά ἔθιμα, ἡ γλώσσα, ἡ παράδοση ἔμεναν ἀκμαῖα, ὅσο οἱ πληθυσμοί αὐτοί ζοῦσαν ἀπομονωμένοι στόν δικό τους ἀγροτικό χῶρο ἢ ὅσο οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στά δύο στοιχεῖα ἦταν περιορισμένες. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν δυνατοτήτων ἐπικοινωνίας, ἡ συνάφεια μέ τούς ἰταλόφωνους, οἱ μικτοί γάμοι, ἡ στράτευση, ἡ ἐνιαία ἐκπαίδευση, ἡ διάδοση τῆς ἰταλικῆς γλώσσας ἀπό τά μαζικά μέσα ἐνημέρωσης, ἀλλά ἐπίσης λόγοι ψυχο-

λογικοί και πολιτικοί (ιδιαίτερα η πίεση της εθνικιστικής πολιτικής στα χρόνια του φασισμού) συντέλεσαν στο να μειωθεί σε μεγάλο βαθμό το ποσοστό των ελληνόφωνων πληθυσμών.

Από τον Έλληνισμό της Νότιας Ιταλίας και της Σικελίας σήμερα επιζεί η ελληνική παροικία της Νεάπολης και το ελληνόφωνο στοιχείο σε λίγα χωριά της Καλαβρίας και της Απουλίας. Στην Καλαβρία η ελληνική γλώσσα διατηρείται ακόμη στην καθημερινή χρήση μόνο στο χωριό Gallicianò, που είναι το πιο απομονωμένο και το φτωχότερο χωριό της περιοχής. Σε μικρότερη κλίμακα ακούγεται η ελληνική λαλιά στον οικισμό Chorio di Rochudi, ενώ στο γειτονικό Rochudi και σε άλλους οικισμούς (Caváddi, Lúrrari, Agrappidà, Calojèro) γνωρίζουν ελληνικά μόνο άτομα μεγάλης ηλικίας. Στην Απουλία εννιά χωριά του Salento με μικτό πληθυσμό (Calimera, Castrignano de' Greci, Corigliano d' Otranto, Martano, Martignano, Melpignano, Soleto, Sternatia, Zollino) αποτελούν σήμερα τη «Grecia». Εκεί ακούγεται ακόμη το ελληνικό ιδίωμα (griko). Μαζί με τη γλώσσα διατηρείται και η συνείδηση της ελληνικής καταγωγής. Πολύ ευρύτερη άλλοτε η περιοχή αυτή σήμερα έχει περιοριστεί σε λίγα χωριά. Αλλά αξίζει να παρατηρηθεί, ότι και εκεί που η ελληνική φωνή έχει χαθεί διατηρούνται ακόμη έντονα τα ίχνη της. Έτσι το ιδίωμα των ψαράδων της Gallipoli διασώζει πολλές ελληνικές λέξεις, ενώ είναι φανερό η ελληνική επίδραση στη δομή των ιταλικών τοπικών ιδιωμάτων του Salento. Στη Σικελία η ελληνική γλώσσα ακούγεται μόνο σε όρισμένους ναούς, όπου τελούνται ιεραουργίες σύμφωνα με το βυζαντινό τυπικό. Αυτό είναι το μοναδικό στοιχείο που έχει απομείνει σήμερα από το παλιό ελληνικό κλίμα του τόπου, απόηχο ενός κόσμου που έχει χαθεί.

Οι ελληνόφωνοι πληθυσμοί της Καλαβρίας και της Απουλίας ζουν σε περιοχές όπου οι συνθήκες διαβίωσης είναι ιδιαίτερα σκληρές ή υπάρχει στοιχειώδης μόνο οικονομική ανάπτυξη. Έτσι συχνά αναγκάζονται, όπως και οι Ιταλοί που κατοικούν στις ίδιες περιοχές, να ξενητευτούν αναζητώντας στις βιομηχανικές πόλεις της Βόρειας Ιταλίας και της Γερμανίας μία καλύτερη τύχη. Ακολουθούν κι αυτοί τη σκληρή μοίρα του Έλληνισμού, τον δρόμο του ξενητεμού, διπλά ξενητεμένοι οι ίδιοι από την πρώτη τη μακρινή ελληνική γη κι από τη δεύτερη ιταλική πατρίδα τους.

Στα μέσα του περασμένου αιώνα γεννήθηκε στην Calimera ο Vito Domenico Palumbo (1854 - 1918). Λόγιος και ποιητής κατάφερε να δώσει ζωντάνια στο ελληνικό στοιχείο εκδίδοντας εφημερίδες, μεταφράζοντας Ιταλούς, Έλληνες και άλλους ποιητές στο ελληνικό γλωσσικό ιδίωμα του Salento, γράφοντας ο ίδιος ποιήματα που πέρασαν στα χείλη του λαού. Με την Ελλάδα δημιούργησε στενούς δεσμούς. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας ένα χρόνο και συνδέθηκε με φιλία με

Ἕλληνες ποιητές καί λόγιους, ὅπως ὁ Μπάμπης Ἄννινος, ὁ Δημήτριος Βικέλας καί ὁ Νικόλαος Πολίτης. Ἄντεπιστέλλον μέλος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός» ἔκαμε στήν αἴθουσά του διάλεξη παρουσιάζοντας γιά πρώτη φορά στό ἀθηναϊκό κοινό τόν Ἑλληνισμό τοῦ Salento.

Ἄλλοι τοπικοί λόγιοι (Bruzzano, Capialdi, Borrello, Natoli) καί διάφοροι μελετητές Ἰταλοί (Comparetti, Morosi, Pellegrini, Buccola, Parlangei, Gabrielli κ.ἄ.), Ἕλληνες (Λάμπρος, Λαμπίκης, Τσοπανάκης, Καψωμένος, Καρατζᾶς, Χασιώτης, Τσιρπανλῆς κ.ἄ.) καί ξένοι (Witte, Pott, Rohlf) ἀσχολήθηκαν μέ τόν Ἑλληνισμό τῆς Νότιας Ἰταλίας καί τῆς Σικελίας.

Ἐξάλλου στήν πόλη Lecce λειτουργεῖ σήμερα τό «Κέντρο Σαλεντινῶν Σπουδῶν» (Centro di Studi Salentini). Τό 1971 ἐκδόθηκαν ἀπό τό Κέντρο ἀπό τά γραμμένα στό ἑλληνο - σαλεντινό ἰδίωμα ποιήματα τοῦ V. D. Palumbo μέ τόν τίτλο «Roda ce Kattia» (Ρόδα καί Ἄγκάθια). Τήν ἔκδοση ἐπιμελήθηκε ὁ Paolo Stomeo. Σημαντική δραστηριότητα ἔχουν ἀναπτύξει οἱ δύο σύλλογοι τῶν ἑλληνόφωνων τῆς Νότιας Ἰταλίας «La Jonica» στήν Καλαβρία καί «Glossa-ma» στό Salento, γιά τή συντήρηση καί τή διάδοση στίς νεώτερες γενιές τῆς γλώσσας καί τῆς παράδοσής τους, ἀλλά καί γιά τή σύνδεσή τους μέ τόν ἑλλαδικό Ἑλληνισμό. Ἄλλά ἐπίσης σημαντικές προσπάθειες γιά τήν ἀναζωπύρωση τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος στίς περιοχές αὐτές γίνονται καί ἀπό ἰδιώτες. Ἀπό τήν ἑλλαδική πλευρά ὁ «Σύνδεσμος Φίλων Ἑλληνοφώνων Ἐξωτερικοῦ» ἐνισχύει ἠθικά καί ἔμπρακτα τίς προσπάθειες αὐτές τῶν Ἰταλιωτῶν.

Σήμερα ἡ νεοελληνική γλώσσα διδάσκεται ὡς προαιρετικό μάθημα στά σχολεῖα χωριῶν τῆς Νότιας Ἰταλίας πού ἔχουν ἑλληνόφωνο πληθυσμό. Ἄλλά τώρα ἐπιδιώκεται νά καθιερωθεῖ ὡς κανονικό μάθημα ἡ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς καί παράλληλα ἡ διδασκαλία τοῦ τοπικοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιώματος στά νηπιαγωγεῖα καί στά δημοτικά. Ἄν αὐτό πραγματοποιηθεῖ, ἀσφαλῶς δέν θά χαθεῖ ὁ Ἑλληνισμός τῆς Νότιας Ἰταλίας.

Ὅλη αὐτή ἡ κίνηση ἐκφράζει τήν ἀγωνία τοῦ ἑλληνόφωνου στοιχείου μπροστά στήν ἀπειλή τοῦ ἀφανισμοῦ του, ἀλλά συνάμα φανερώνει καί τή συνειδητοποίηση τῆς ἀνάγκης νά μεθοδεύσει τόν ἀγώνα γιά τήν ἐπιβίωσή του. Ἀπό τή Βονα ἀκούγεται ἡ ἑλληνική φωνή: «Θερίετε τσέ ἀλωνίετε, τί ὁ χειμῶνας ἔρκεται».

